

פרק ד - במקרי הנבואה

א. הנביא ישיג כל ענייני הנבואה בלי ספק

הנה הנביא כשיגיע למדרגת הנבואה בשלמות⁷⁸, ישיג את כל המגיע לו בהשגה ברורה ובידיעה שלמה.

פירוש - כי אע"פ שלפי ההדרגה שזכרנו בפרק הקודם, יקדמו לו הדמיונות ואחר כך יגיע אל המחשבה כפי הדרכים שזכרנו, הנה בהגיעו אל בירור נבואתו - ישיג היותו נביא באמת, פירוש - היותו מתקשר בו יתברך שמו והיותו יתברך שמו מתגלה לו ופועל בו כל אותם הפעולות. וישיג היות הדמיונות אשר נצטיירו בו - דמיונות נבואיים, נפעלים משפעו יתברך שמו השופע עליו. והקבע בו ידיעת העניין אשר יקבע על ידי שפעו זה.

ולא ישאר לו שום ספק לא בנבואתו (=דבקות השכינה בו) ולא בבחינותיה (=ההשכלות והידיעות שמקבל), לא הקודמות (=בדמיונות הנבואיים) ולא הנמשכות (=פתרונם בשכל)⁷⁹.

ב. תהליך ההתלמדות בנבואה

וממה שצריך שתדע, שהנה לא יגיע הנביא אל המדרגה העליונה בפעם אחת, אבל יעלה מעלה אחר מעלה, עד הגיעו אל הנבואה השלמה. ויש בדבר התלמדות, כמו כל שאר החכמות והמלאכות, שיעלה האדם במדרגותיהם עד שיעמוד על בוריי⁸⁰. וזה

הערות - ילמד ענוים דרכו

78 בניגוד לאותם שלא השלימו את התהליך והם רק מתלמדים בנבואה, כפי שיבואר עוד לקמן.
79 כן כתב הרמב"ם במו"נ ג, כד בביאור התכלית של עקדת יצחק: "להודיענו שהנביאים מקבלים כאמת את מה שבא אליהם בהתגלות. שלא יחשוב מישהו שמכיוון שזה בחלום ובמראה, כמו שהבהרנו, ובאמצעות הכוח המדמה, יש שלא יהיה מה שהם שומעים או מה שמוצג להם ודאי (להם) או שיתערב בו דמיון שווא כלשהו. לכן רצה להודיענו שפל מה שרואה הנביא במראה הנבואה הוא אמת ודאית בעיני הנביא. בשום אופן לא יטיל ספק במשהו ממנו. דינו בעיניו כדון הדברים המציאותיים כולם המושגים בחוש או בשכל. הראיה לכך היא שהוא פנה לשחוט את בנו יחידו אשר אהב כמו שנצטווה, אף על פי שציווי זה היה בחלום או במראה. אילו הנביאים היו מסופקים בחלום הנבואי, או שהיה להם ספק באשר למה שהם משיגים במראה הנבואה, לא היו פונים לעשות מה שהטבעים סולדים ממנו, ונפשו (של אברהם) לא היתה נענית לעשות את המעשה רב הסכנה הזה מספק".
קביעה זו צריכה בירור מכמה אירועים בספרי הנבואה: סיפורו של שמואל שהקב"ה קרא אליו והוא חשב שעלי הכהן קרא לו, עניין נביאי השקר, סיפור צדקיה בן כנענה ורוח השקר שהטעתה את נביאי אחאב. הרמח"ל יסביר את המקרים האלה בהמשך הפרק.

80 אף על פי שהנבואה שורה על האדם בהשראת שכינה מלמעלה, אין היא שורה על כל אדם, אלא רק על מי שהתלמד והכין עצמו לכך. מהי ההכנה? עיין ברמב"ם במו"נ ב, לו ובהלי' יסודי התורה פרק ז, שביאר שהתנאים לנבואה הם יכולת שכלית מולדת שהוציא אותה בשלמות מהכוח לפועל, מידות אישיותיות מתוקנות, כוח מדמה עוצמתי מלידה, עזיבת ענייני החומר ותשוקותיו והשתוקקות וריכוז המחשבה בעניינים האלוהיים. ועיין באור השם מאמר ב ד, ד ועקדת יצחק שער לה, שהקשו עליו רבות ומסקנתם שעיקר ההשתדלות היא בעבודת המצוות באהבה ויראה ושמחה. ריה"ל בכמה

מסלול 1: יום א, כו סיון מסלול 3: יום ג, כו סיון
מסלול 2: יום ב, כו סיון מסלול 4: יום ד, כה סיון

עניין "בני הנביאים", שהיו עומדים לפני הנביא להתלמד בדרכי הנבואה מה שהיה מצטרך לזה.

ג. שלבים בהתגלות הנבואית לטירון בנבואה

והנה אפשר שיגיע גילוי ממנו יתברך שמו אל אדם והוא לא יכיר בו כמו שיכיר הנביא, אלא יחשבהו בא מן המורגשות (=החושים הגופניים), עד שיגבר עליו השפע הנבואי ואז יכיר העניין כמות שהוא באמת.

ומן המיץ הזה היתה קריאת ה' לשמואל, שלא התנבא מתחילה ולא שפע עליו השפע, אלא שנגלה עליו קול כקול מורגש ולא השיג בזה יותר, אבל אחר כך שפע עליו השפע והכיר והשיג הנבואה בדרכיה⁸¹.

וכן מראת הסנה למשה, בתחילה לא נגלה לו אלא כמורגשות וראה הסנה בוער באש, והקב"ה קראו כקולו של אביו⁸², אך אחר כך שפע עליו השפע והשיג הנבואה לאמיתה⁸³.

הערות - ילמד עניים דרכו

מקומות בספרו קבע גם הוא את הדיוק בקיום מצוות ה' ואת שמחת הלב בעשייתה בלב שלם כתנאי לחלות השכינה, אלא שהוסיף לזה גם את היות כל ישראל בארץ ישראל ויקיימו כולם מצוות בלב שלם.

אצל הרמח"ל (כפי שנראה מיד לקמן) זכות המעשים היא תנאי ראשוני (כדלקמן): "כפי מה שיהיו זוכים במעשיהם", אבל תכלית הלימוד היא כיצד לבטל את החומריות וכיצד להתקרב לה' ולדבוק בו. מה שמביא לתכלית הזאת הוא הלימוד כיצד להשתמש בשמות הקודש לשם כך, כמו שמבאר לקמן.

81 שמואל א פרק ג: "וַיִּקְרָא ה' אֶל שְׁמוּאֵל, וַיֹּאמֶר: הַגִּנִּי. וַיִּרְץ אֶל עַלְי וַיֹּאמֶר: הַגִּנִּי כִּי קָרָאתָ לִי, וַיֹּאמֶר: לֹא קָרָאתִי שׁוֹב שָׁכָב, וַיִּלְךְ וַיִּשְׁכַּב. וַיִּסֹּף ה' קְרָא עוֹד: שְׁמוּאֵל, וַיִּקָּם שְׁמוּאֵל וַיִּלְךְ אֶל עַלְי וַיֹּאמֶר: הַגִּנִּי כִּי קָרָאתָ לִי, וַיֹּאמֶר: לֹא קָרָאתִי בְּנִי שׁוֹב שָׁכָב. וּשְׁמוּאֵל טָרַם יָדַע אֶת ה' וְטָרַם יָגְלָה אֵלָיו דְּבַר ה'. וַיִּסֹּף ה' קְרָא שְׁמוּאֵל בְּשִׁלְשִׁית וַיִּקָּם וַיִּלְךְ אֶל עַלְי וַיֹּאמֶר: הַגִּנִּי כִּי קָרָאתָ לִי. וַיִּבֶן עַלְי כִּי ה' קְרָא לְנֶעֱר. וַיֹּאמֶר עַלְי לְשְׁמוּאֵל: לָךְ שָׁכָב, וְהָיָה אִם יִקְרָא אֵלָיךְ וְאָמַרְתָּ: דְּבַר ה' כִּי שָׁמַע עֲבָדְךָ. וַיִּלְךְ שְׁמוּאֵל וַיִּשְׁכַּב בְּמִקְוָמוֹ. וַיִּבֶן ה' וַיִּתְיַצֵּב וַיִּקְרָא כָּפֶעַם כָּפֶעַם: שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל, וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: דְּבַר כִּי שָׁמַע עֲבָדְךָ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל..."

עלי הבין שה' קורא לשמואל, מפני שכך דרכו של הבורא לעשות למי שמתנבא לראשונה.

82 שמות רבה ג, א: "אמר רבי יהושע הכהן בר נחמיה: בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא על משה - טירון היה משה לנבואה. אמר הקדוש ברוך הוא: אם נגלה אני עליו בקול גדול - אני מבעתו, בקול נמוך - בוסר הוא על הנבואה. מה עשה? נגלה עליו בקולו של אביו. אמר משה: הנני, מה אבא מבקש? אמר הקדוש ברוך הוא: איני אביך, אלא אלוהי אביך. בפיתוי באתי אליך, כדי שלא תתיירא."

83 כפי שברוח הקודש, ראה בפרק הקודם, יש מדרגה נמוכה יותר שהיא "השפעה נסתרת", כך גם בנבואה יש השפעה נסתרת, שאינה נבואה אך היא גילוי כלשהו של שפע רק על כוח השמיעה או רק על כוח הראייה, ללא שהשכינה שורה על האדם, ועל כן אין הוא מרגיש שינוי כלשהו וחושב שזה מראה או שמיעה גופניים. רק כשהשפע מתחזק, הוא הופך להשראת שכינה ואז האדם מתנבא. אם כן, לפי הרמח"ל, הקול ששמע שמואל עדיין לא היה נבואה, ועל כן עדיין אפשר שהשומע יטעה ולא ידע שה' מדבר איתו.

מסלול 1: יום א, כו סיון
מסלול 2: יום ב, כז סיון
מסלול 3: יום ג, כח סיון
מסלול 4: יום ד, כט סיון

ד. הלימוד למתלמידים

(תכלית התלמודות הנבואה): ואולם יתלמדו המתלמידים בנבואה בעניינים ידועים, מה שימשיך עליהם השפעת העליון, ויבטל מניעות חומר הגוף, וימשיך גילוי אורו יתברך שמו וההדבקות בו.

(הדרך להשגת התכלית): וכללם - כוונות והזכרות שמות הקדושים, והילולים בתהילות (ש)יצורפו במ שמות בדרכי הצירופים, וכמו שאמרנו לעיל⁸⁴.

(שלבי ההקדמות לנבואה): וכפי מה שיהיו זוכים במעשיהם ומזדככים והולכים על ידי עניינים האלה - כך יתקרבו אליו יתברך שמו. ויתחיל השפעת וישפעת עליהם, וישיגו השגות אחר השגות, עד שיגיעו אל הנבואה⁸⁵.

(תפקיד המלמד): והנביא המובהק ויודע כבר דרכי הנבואה על נכון - ילמדם, כל אחד לפי הכנתו, מה יעשו (כדי) להשיג את התכלית המבוקשת⁸⁶. וכן כשיתחילו הגילויים עליהם, ילמדם הנביא כפי עניין הגילוי המתגלה, ומה שיחסר עוד להם מן התכלית אשר הם מבקשים⁸⁷.

הערות - ילמד ענוים דרכו

84 וזו היתה עבודת הלוויים במקדש - לשורר תהילות שיש בהם צירופי שמות הקודש, וכמו שמצאנו צירופים בהלל (עיין רש"י לסוכה מה, א). על ידי זה שרתה רוח הקודש, כמו שאמרו על שמחת בית השואבה שנקראה כן שמשם שאבו רוח הקודש (ירושלמי סוכה ה, א). על כן כל נביא ששם עירו אינו מוזכר, בידוע שהוא מירושלים (מגילה טו, א).

85 יש השגות שהנביא אינו יכול ללמד את חברו, אלא הוא זקוק לקבל מלמעלה על מנת שיוכל להתקדם אל הנבואה. לכן רוח הקודש היא כלי הכרחי כדי להגיע לנבואה. על ידי רוח הקודש זוכים בני הנביאים להשגות על גבי השגות, המאפשרות להם להמשיך ולהתקדם אל הנבואה. המשל: כל פלאפון צריך לקבל הגדרות של מפעיל הקו כדי שהמכשיר יעבוד. לשם כך הוא זקוק לחיבור אינטרנטי, שעל ידו יקבל את התוכנות הנדרשות כדי שהמפעיל של הקו יותקן במכשיר הספציפי הזה.

86 הנביא אינו יכול להעביר להם בעצמו את אותן "השגות אחר השגות" שצריכים המתלמידים לקבל מלמעלה, כל אחד לעצמו; כמו שמי שלומד נהיגה צריך להתלמד בנהיגה בעצמו. אך הנביא המלמד נדרש להדריך את הלומדים: א. מה נדרש לעשות כדי להשיג את אותן ההשגות (כמו טכנאי המדריך את בעל הפלאפון כיצד להתחבר לאינטרנט ולהתקין את תוכנת המפעיל); ב. להסביר מה נשאר עוד ללמוד, כדי שלא יארו באמצע התהליך ויחשבו שהם בסופו (כמו מי שלומד נהיגה וחשב שזה שלמד להניע וללחוץ על הגז ועל הבלם - זה כבר מספיק).

אולם מלבד הלימוד, הנביא מהווה גם גורם להשראה, כיוון שעצם המפגש עמו כבר מהפך את אישיותו של אותו אדם והוא נהפך לאיש אחר - עיין כוזרי א, קג. כך עשה משה לעם ישראל במעמד הר סיני, וכך עשה לשבעים הזקנים, וכך היה לשאול כשפגש את חבל הנביאים.

87 כפי שיבאר הרמח"ל בהמשך (בסעיף ט והלאה), קיים סיכון גדול בהשארות באמצע הדרך. כיוון שמצד אחד הוא מחובר אל העולם הרוחני, אך מצד שני עדיין לא זכה ממש לחלות הנבואה עליו. במקרה כזה הוא עלול להתערבב עם כוחות של טומאה ולהשיג שקרים וטעויות. הוא עלול לחשוב שהוא כבר נביא ואינו כן, אלא הוא גרוע אף מאדם רגיל. לכן ההתלמודות בנבואה על ידי מלמד היא קריטית.

והנה יצטרכו (בני הנביאים) למלמד ומדריך, עד עומדם על בוריה של הנבואה בשלמות. כי אע"פ שכבר יתחיל בגילויים והשפיע עליהם השפעות, לא מפני זה יימצאו מגיעים אל סוף העניין מיד. אבל הדרכה רבה יצטרכו (כדי) להגיע אל הסוף על נכון. כל אחד לפי מעלתו והכנתו.

שאלות מנחות:

- ✦ מהם שלושת הדברים שיש לנביא ודאות לגביהם?
- ✦ מדוע בחלום כוח הדמיון מערב דברים בטלים בידיעות שהנשמה מקבלת ואילו בנבואה כוח המדמה אינו מטעה את הידיעה הברורה?
- ✦ האם הקול שקרא לשמואל בתחילת נבואתו היה התגלות נבואית? מדוע אי אפשר לומר שזו היתה נבואה?
- ✦ כיצד רוח הקודש היא תנאי הכרחי כדי להגיע לנבואה?
- ✦ מהם התנאים על פי הרמח"ל כדי להגיע לנבואה?
- ✦ באילו כלים משתמשים כדי להתקדם לנבואה?
- ✦ מה תפקיד הנביא כלפי בני הנביאים?
- ✦ מה עשו נביאים כשמואל וכמשה שלא היה מי שידריך אותם לנבואה כיוון ש"אין חזון נפרץ" או כיוון שהיו מנותקים משאר הנביאים?